

Humanitzar l'educació amb les aportacions de la pedagogia sistèmica multidimensional

Mercè Traveset Vilaginés

Directora de Batecs, centre de teràpia familiar sistèmica
m.traveset@gmail.com

Resum: La pedagogia sistèmica multidimensional amplia la mirada cap a les múltiples dimensions de l'ésser humà (físiques, emocionals, mentals, espirituals) i cap a les xarxes subtils de l'educació i tots els seus agents per connectar els docents, famílies i alumnat amb les seves arrels, enfortir els seus vincles i fomentar el desenvolupament dels seus talents més essencials amb l'objectiu de generar comunitats humanes que siguin sostenibles i generin el bé comú.

Paraules clau: vincles, relacions, sistèmica, multidimensionalitat, arrels, ordres i desordres.

Abstract: The Systemic Multidimensional Education expands its look towards the multiple dimensions of the human being (physical, emotional, mental, spiritual) and towards subtle networks of education and all its agents, connecting teachers, families and students through their roots, strengthening their ties and promoting the development of their most essential talents essential, in order to generate human communities that are sustainable and provide the common good.

Keywords: Links, relationships, systemics, multidimensionality, roots, orders and disorders.

**PEDAGOGIA
SISTÈMICA
MULTIDIMENSIONAL**

Humanitzar l'educació vol dir mirar als ulls les persones, la seva llum i les seves ombres; vol dir escoltar els batecs de la vida —expansió i contracció—, acaronar el seu cor amb la mirada, caminar la vida amb els seus revolts i giravolts, fluir amb el que hi ha.

Vol dir ser acompanyants dels infants, navegants del seu riu, que té un origen, un naixement que va agafant una forma, i que té un cabal determinat que dibuixa les seves lleres i confia que les seves aigües sempre trobin camins, vorejant les pedres i qualsevol escoll, per teixir la seva identitat i els seus vincles, amb el paisatge plàcid i propi que els embolcalla.

Avui, un terç de la vida dels nostres joves transcorre en relació amb els estudis. Les etapes educatives s'han allargat en molts casos fins als 30 anys. Ens podem preguntar quins valors estem transmetent en institucions fredes on el que es valora és el rendiment i si et treus el diploma. Estem en una cultura d'alt rendiment i d'alta competició. Ens podem qüestionar si no és una educació que genera vincles de domini i submissió i perpetua els valors imperants que han alimentat aquest vell paradigma materialista i racional.

Tots sabem com és de potent l'impacte en la nostra vida de la revolució tecnològica que vivim, estem tot el dia connectats i podem pensar que si estem actualitzats en aquestes eines ja som molt moderns.

Les escoles han farcit les aules de pantalles digitals i de tota mena d'artefactes. De ben segur que ens faciliten molt la vida en uns aspectes indiscutibles i ofereixen moltes possibilitats, som a l'era de la informació en paraules majúscules. Ara bé, han millorat les nostres relacions? Ha millorat el nostre benestar intern, la nostra felicitat? Potser es fa necessari preguntar-nos què no ens dóna la tecnologia, què necessitem per ser una societat més civilitzada i harmònica.

Arreu es menciona l'educació com a factor fonamental per afavorir el canvi i l'evolució d'una població.

Quins són aquests ingredients dels quals anem tan escassos? On radica el mal que pateix la nostra societat, cultura i, per tant, educació, que sempre és un reflex de la societat en la qual s'inscriu?

Podem apuntar alguns indicis:

1. Connexions versus fragmentació

Avui tenim molta informació en totes les àrees del coneixement i totes les ciències han fet avenços impressionants.

Ara ja sabem que l'ésser humà està constituït per una xarxa immensa de complexitats —neuronal, sensorial, psíquica, social i espiritual— que s'estan afectant contínuament, i tant la física com la neurociència i la biologia actuals són alguns dels camps de la ciència que ens mostren avenços que van en aquesta direcció. Tenim la informació i les solucions.

Però aquesta informació no està connectada.

Un metge al·lopàtic ignora les descobertes i avenços que està fent la medicina alternativa, per exemple, ja que hi ha una ciència oficial que es mou en uns paràmetres de fragmentació de la informació que **exclou** elements fonamentals per a la salut d'una persona, com són les seves emocions i la influència de l'entorn. Avui, l'epigenètica estudia la gran importància del context a nivell microcel·lular.

Si anem a l'àmbit educatiu, fa més de 30 anys que sabem de la importància de les intel·ligències múltiples i de les emocions en l'aprenentatge, però se segueix basant l'ensenyament en assignatures, àrees, llibres de text, amb unes metodologies memorístiques, basades en la lògica i la comunicació verbal i lingüística, valors tangibles, passar un examen, treure's un títol. És una educació per ser operatiu en uns paràmetres mercantils fragmentats en parcel·les de coneixement.

Fruit de la fragmentació, tenim un alt grau d'elements exclosos, informació que no es considera rellevant, o que no es correlaciona, que no es connecta amb l'aprenentatge ni amb la motivació d'una persona per aprendre.

Aquest vell paradigma s'ha basat en mirar una part al microscopi i ha deixat de banda les connexions entre totes les coses. Ara ens arriba la necessitat de tornar a mirar la globalitat, les interaccions; ara és l'hora de les xarxes socials de coneixement i en el terreny educatiu ens cal una xarxa amorosa per educar.

Urgeix desenvolupar una intel·ligència sistèmica en tots el camps.

2. Inclusió versus exclusió

Necessitem incloure tots els agents que conformen la xarxa subtil per educar una persona: famílies, docents, alumnes, comunitat, etc.

Es parla molt de la família i que aquesta s'ha d'incloure en l'educació; però, això, a l'hora de la veritat, com es vehicula? Com es fa aquesta aliança entre la família i l'escola? Als pares se'ls informa, però no hi ha un treball col·laboratiu en molts casos i les famílies assisteixen al fracàs o èxit dels seus fills, molts cops, sense saber què han de fer. Cal generar una conversa, un diàleg i un compromís conjunt entre tots.

On es recull el que els pares volen per als seus fills, els seus interessos, si ja tot està programat i decidit? Ells més que ningú poden ajudar a trobar camins per motivar el seu fill o filla. L'escola ha d'estar al servei del que les noves generacions necessiten, és una recerca constant, ha d'estar viva i deixar entrar la VIDA, en majúscules, a l'aula.

Què mou un nen el pare del qual s'ha quedat a l'atur, per exemple? O que té la mare malalta, o tota la família en un altre país? Com s'arriba a aquest nen, a la seva ànima? Com se li fa sentir que li donem la mà i que els mestres mirem on

ell mira, i on mira la seva família? Només així podem connectar amb ell per ajudar-lo a superar aquests moments difícils i que, tot i així, vulgui aprendre. Si només mirem els continguts, el nen no s'enganxa, té coses més importants de què ocupar-se.

Recordo un alumne que un dia em va dir: "A mi madre la persigue la asistente social, porque en enero nos fuimos a Colombia y porque por la tarde yo estoy solo con mi hermana [el noi tenia 12 anys; la germana, 5]. Dice que estamos en riesgo porque mi madre no nos cuida bien, ella trabaja en un bar y llega tarde, pero no tiene otro trabajo."

Li vaig preguntar: "¿Por qué fuisteis a Colombia?"

I em va respondre: "Se estaba muriendo una prima de mi madre y nos quedamos un mes, hasta que murió; era como una hermana para ella."

Els protocols de protecció a la infància no serveixen per a res si criminalitzen i jutgen les famílies sovint sense investigar ni preguntar, des de l'exigència. Aquesta mare ja no explicarà res ni a la mestra ni a l'assistenta social, perquè té por. Per que li retirin la beca de llibres o de menjador. S'amagarà, s'exclourà cada cop més del sistema

educatiu i social, si no hi ha un interlocutor que escolti els batecs de l'ànima d'aquella família i les seves circumstàncies, que van més enllà de les necessitats materials.

3. Multidimensionalitat versus unidimensionalitat

Com dèiem en l'apartat anterior, el vell paradigma ens va ajudar a trossejar la realitat en fragments molt petits i vam perdre de vista el context més global. El paradigma emergent ens porta a un pensament integrador i interdisciplinari, i això suposa una nova funció evolutiva de la consciència: poder percebre diverses dimensions externes i internes. Ens estem obrint a noves possibilitats i aquesta visió evolutiva és altament optimista i enfortidora, ja que ens posa en contacte amb el fet que som el fruit de l'evolució de mil·lennis de supervivència i de progressos adaptatius i ens fa veure que nosaltres també trobarem les solucions que ara es requereixen.

El paradigma de la complexitat ens aboca cap al paradigma de la multidimensionalitat, com si d'una matrioixca russa es tractés (una està continguda en l'altra i així successivament), ja que:

- Hem descobert la multidimensionalitat del nostre cervell per la teoria del cervell triunf de Paul D. MacLean (1990), que fa la diferenciació del cervell reptilià, emocional i còrtex i neocòrtex amb la seva plasticitat i dinàmica interactiva constant.
- Hem après que disposem de múltiples intel·ligències, descrites per Howard Gardner (1983), que trenquen amb la idea d'una intel·ligència única i inamovible.
- Sabem dels diferents nivells de consciència: físic, emocional, mental i espiritual, que ens posen en contacte amb una experiència vital diferent.
- Som éssers amb una capacitat extraordinària d'establir connexions en múltiples dimensions vinculars: transgeneracionals, intergeneracionals, amb el planeta terra, amb el cosmos, amb el món i amb nosaltres mateixos.

I heus aquí la proposta que fem des de l'educació sistèmica multidimensional: que a l'escola

puguin ser escoltats i tinguts en compte tots els cervells. Això suposa:

1. Incorporar les múltiples intel·ligències: logicomatemàtica, intrapersonal, interpersonal, musical, corporal, espacial, naturalista, espiritual, etc.
2. Incloure el coneixement del món dels impulsos humans, les sensacions, el cos emocional conscient i inconscient (que prové dels sistemes familiars i d'altres sistemes d'interacció en les seves múltiples dimensions).
3. Obrir-nos a la influència de l'entorn i dels diferents contextos, arrels culturals, situacions familiars, i a la manifestació d'aquests en el batec diari de les aules.
4. Incloure els significats simbòlics propis i sagrats de cada cultura, de cada família, que donen sentit profund a cada persona. Això ens porta de la mà cap a la riquesa de cada identitat i, com diu Ken Robinson (2011), ens permet que cadascú trobi el seu "element essencial" i tregui lluentor al que és i al que pot arribar a ser.

Si ens basem només en una realitat tangible i mesurable, som a Planilàndia; estem anant en contra de la visió quàntica que ens parla de les múltiples realitats i possibilitats en què es mou una persona.

Es tracta de poder mirar la nostra ombra, la part conscient i la inconscient, allò que ens costa reconèixer i que els nens ens mostren com un mirall.

Necessitem un microscopi que ens permeti llegir les diferents dimensions de la persona, que li passa a nivell físic, a nivell emocional, mental i espiritual, que és sagrat per a aquella persona, que esdevé prioritari, per convertir l'acte pedagògic en un acte multidimensional que respongui a les seves necessitats com a individu holístic.

Sovint els comportaments dels alumnes ens parlen d'una escola no gaire saludable, amb continguts desfasats, exercicis avorrits i mestres desmotivats. Llavors, els nois, com una esponja, mostren el mateix: desmotivació, nerviosisme, violència. De qui és aquesta violència?, ens podem preguntar. També ens parla dels seus siste-

mes familiars, de l'atmosfera que respiren. Per tant, si ampliem la mirada, ens preguntem: què em mostren els meus fills, els meus alumnes? I llavors podem investigar i fer de les dificultats un agent de canvi i de recerca de solucions noves.

El nostre repte és aprendre a gestionar i permetre l'emergència a les aules d'aquesta multidimensionalitat per afavorir la construcció de la pròpia subjectivitat a partir del desenvolupament de les competències que fomenten l'autoconeixement i la capacitat d'interpretar i transformar el món en el qual vivim. Per a això es requereix un canvi profund de perspectiva, dels nostres valors i concepcions del que som i de quina és la funció dels docents, i, per tant, de la seva formació, i l'adquisició de noves eines que ens permetin operar en la multidimensionalitat.

Aconseguit el repte, exercir de "mestre" esdevé traslladar la màgia i l'alegria de la vida; procurar la "crida i cerca" dels interruptors que disparen l'energia cerebral darrere de la curiositat, la passió, els desafiaments, i afavorir el viatge per les diferents autopistes d'informació que tenim, fins a convertir-les en coneixement.

4. Apoderar versus ensinistrar

L'educació sempre ha servit per mantenir l'estatu quo d'una societat, moralitzar, transmetre els valors imperants, i sota una molt bona intenció de

socialitzar s'exclou tot allò que no es considera políticament correcte. Per tant, l'educació no és gens innocent, és molt intencionada.

Per contra, una escola que apodera permet l'emergència de totes les identitats i la diversitat i les considera un tresor a explorar i un repte que ens farà evolucionar.

Si a més d'educar el fer i l'eficàcia, eduquem el ser, si ensenyem a escoltar, mirar i gestionar l'espai personal, augmenta la consciència, es desperta l'observador intern i això apodera; si m'adono del meu poder transformador, m'enfortixo i porto les regnes de la meua vida.

5. Creativitat versus repetició

El modelatge és un recurs fonamental en el creixement humà: aprenem models que han experimentat altres, els copiem, en gaudim, els respectem. Són les tradicions, són els costums, són els sabers heretats, i està perfecte. Però si no fomentem una bona dosi de pensament divergent, la creativitat minva o no es desenvolupen les potencialitats i no es permeten solucions noves. Es tracta de trobar l'equilibri, però sovint veiem com es retallen hores d'educació musical i arts plàstiques, llenguatges corporals, les humanitats, el saber sobre la interioritat humana.

Repetixo: això no és casual ni innocent. Si un ésser es desenvolupa en totes les seves vessants i dimensions es fa cada cop més conscient de les

seves capacitats i més lliure de prendre decisions, i, per tant, menys manipulable.

Si l'escola capacita perquè cadascú faci brillar els seus talents, llavors tenim una paleta de colors molt variada i diversa.

7. Arrelament versus aïllament

Ens hem desconnectat molt dels cicles naturals de la vida, la terra, la lluna, d'allò ancestral i sagrat que dona sentit a les cultures i les famílies.

És fonamental connectar-nos amb l'energia d'origen, els fonaments, per respectar la mare terra, per fomentar els vincles amorosos amb el planeta i tots els seus habitants, minerals, plantes, animals, persones.

Saber d'on venim ens fa saber qui som i cap on anem.

La dimensió transgeneracional ens aporta la força i l'estabilitat dels fonaments, de sentir la pertinença; arrelar vol dir connectar amb els nutrients essencials que ens donen energia.

Un dels nostres lemes és dignificar les arrels de totes les persones, això les enforteix en la nostra mirada i els arriba un "tu també pots".

Avui en dia, amb tanta immigració i desarrelament de les seves cultures i famílies, les persones estan molt aïllades i soles, i això augmenta la seva fragilitat, que després es converteix en símptomes de tota mena en la salut, problemes de conducta, etc.

8. Xarxes de cooperació versus competició

El vell paradigma es va alimentar molt de la tesi darwiniana que per sobreviure hem de competir, i així ens ha anat. Està clar que els humans tenim una vessant competitiva, per preservar la territorialitat, el nostre espai personal i social. Però si això es respecta som éssers absolutament socials i cooperatius. Cada cop hi ha més veus que mostren l'avantatge evolutiu de l'amor, i les espècies que saben cooperar són més fortes. Estem en el temps de les xarxes socials, d'estar connectats permanentment, el temps dels refugiats, de la solidaritat.

Ara bé, per tal que la cooperació sigui de veritat hem de mirar l'ombra, les misèries, les pors, els egoismes, i ser agents transformadors

d'aquesta ombra, senzillament perquè des de la consciència descobrim que la cooperació i l'harmonia són més saludables, ens encaminen cap al bé comú i ens fan ser més feliços.

9. Bons tractes versus mals tractes

Tractar bé és reconèixer la singularitat de cada persona, la seva contribució al món. Tractar bé comença per mirar amb bons ulls les persones i les seves famílies i cultures més enllà de les seves circumstàncies.

Una mirada que no jutja, que acull, que protegeix, que diu "estic amb tu, al teu costat", una mirada que transmet alegria i entusiasme per la vida.

Tractar bé és permetre que els somnis es facin realitat, és confiar en la fluència de la vida i en els talents de cadascú.

Tractar bé és teixir espais comuns de benestar, llegir les necessitats de cada moment i ser investigadors constants del que no sabem; és tenir la humilitat que tots som aprenents i saber transformar les dificultats en oportunitats de créixer i aprendre. Tractar bé és construir ponts de resiliència, per curar i cosir les ferides de l'ànima.

Cap a un nou model educatiu O.R.G.A.N.I.C (o)

La pedagogia sistèmica multidimensional dibuixa un model educatiu O.R.G.A.N.I.C que està viu i en canvi constant com si d'un cos es tractés, que avarca els organismes i les organitzacions que el conformen.

O.R.G.A.N.I.C és un acrònim inspirat en els centres energètics anomenats xacres o nodes de la xarxa energètica que som com a individus, i per tant com a societat, que ens pot ajudar a no excloure cap aspecte que conforma la nostra essència més humana.

Connectar aquestes dimensions energètiques amb l'educació forma part de les noves comprensions en què estic treballant. Aquest model es gestarà en un nou llibre que recollirà propostes concretes per desenvolupar cada àmbit.

La O es refereix a l'energia d'origen, els fonaments, les arrels; tot té un inici, d'on venim, la història, la base que ens sustenta. Aplicat a una persona serien les seves arrels familiars i cul-

turals i la connexió amb la terra, amb el nostre planeta. Si ho apliquem a una institució, seria l'energia dels fundadors, el principi actiu que va iniciar la idea, l'empresa, escola etc. Per tant, la font d'on emana la creació.

La *R* es refereix a reproducció, gènesi, mare, sexualitat, creativitat, identitat, energia yin i yang, cova, protecció. Si ho apliquem a una persona, seria la seva connexió amb la mare, el pare i la seva identitat. En una organització seria com es permet la innovació, si es generen productes nous o només repeticions, com és l'equilibri entre l'energia de ser i l'energia de fer.

La *G* representa la gestió, com gestionem els conflictes, equips, emocions, processos, lideratge, metodologies, estratègies. Ho podem mirar des de la vessant personal, familiar, escolar i social. És l'àmbit de saber discernir el gra de la palla, de saber amb què em quedo i què deixo anar.

La *A*, d'amor, és la intel·ligència del cor: reconciliació, sentiments de cooperació i comunitat. Quin clima es respira en el meu espai personal, a l'escola? Quines emocions hi ha? Quin clima de convivència? Com és de gran la meua mirada abarcativa? Realment incloc i miro amb bons ulls tothom? Com és aquest batec del meu cor? És rítmic? Accelerat? Està mig aturat?

La *N* som nosaltres, els altres, la comunicació verbal i no verbal, els diferents tipus d'expressió etc. Què no es pot dir, que està silenciada, que està exclòs o permès. Quines estratègies comunicatives tinc, quines no.

La *I* representa la intuïció, els dos hemisferis, les intel·ligències múltiples, els símbols i els arquetips, la metàfora i els nous relats. Estem permetent l'emergència de totes les intel·ligències?

La *C* fa referència al cosmos, al grau d'obertura de la consciència universal, a l'espiritualitat i al camp quàntic de possibilitats.

La *(o)* és la més important: despertar l'observador o consciència que mira i observa el que està passant dins i fora, que reflexiona, pren distància i troba solucions noves.

Aquest model pot ser una guia per humanitzar l'educació, com una brúixola perquè no deixem cap àmbit exclòs, i, com si fos un jardí, no deixem de regar cap aspecte essencial de la nostra vida.

En definitiva, la pedagogia sistèmica multidimensional tracta d'apoderar les persones per ser creadores de noves realitats, per VIURE CONSCIENTS, no només per sobreviure.

La vida és la gran escola,
farcida de somnis i lliçons,
per esdevenir éssers educats,
màgica alquímia de processos,
transformació i moviments imparables,
recerca de solucions i descobertes,
ingesta dels tresors de la humanitat,
generadora de coneixements nous i propis,
plena de mestres acompanyants de vida,
escalfor de mans que es troben i s'acaronen,
xarxa de connexions insospitades, vives i viscudes,
evolució en la complexitat del que som i volem ser,
mestra en humanitat, en bellesa i bondat.
una escola per protegir de la barbàrie,
una escola per permetre l'emergència del que som
una escola per potenciar els diamants de cadascú.

Referències bibliogràfiques:

- GARDNER, H. (1983). *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. Nova York: Basic Books.
- MACLEAN, P. (1990). *The Triune Brain in Evolution*. Nova York: Plenum Press.
- RAINS, D.G. (2003). *Principios de neuropsicología humana*. Ciutat de Mèxic: McGraw-Hill Interamericana Editores, S.A.
- ROBINSON, K. (2011). *El Elemento*. Barcelona: DEBOLSILLO.
- TRAVESET, M. i PARELLADA, C. (2014). *R-Evolució del sistema educatiu*. Barcelona: Octaedro.